

Աննա ԿՆՅԱԶՅԱՆ

Երևանի պետական համալսարան

**ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԽՈՍՈՒՅԹԻ ԺԱՆՐԱՅԻՆ
ՀԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐԸ**

Սույն հոդվածում քննարկվում է անեկդոտի ժանրը, քանի որ այն հատուկ հետաքրքրություն է ներկայացնում լեզվաբանության համար որպես հաղորդակցական վարքի նմուշ-օրինակի հետազոտության առանձնահատուկ աղբյուր, որը թույլ է տալիս վեր հանել հանրամշակութային զանազան կարծրափայտեր: Անեկդոտները բանահյուսական կայուն կառուցվածքներ են. դրանք արտացոլում են հավանության արժանացած վարքի, ակնկալելի ձևերը՝ հնարավորություն ընձեռելով հումորի լույսի ներքո տեսնելու որոշակի դիրքորոշումներ: Հումորն այս կամ այն ձևով գոյություն ունի ցանկացած մարդու, կուլտուրայի, երկրի, ազգի կյանքում. այն մարդկանց հաղորդակցության միջոց է, որը հնարավորություն է ընձեռում քննարկելու սոցիալ-հոգեբանական լուրջ հիմնախնդիրներ: Վերլուծության արդյունքները թույլ են տալիս փաստել, որ անեկդոտներում արտացոլվում է աշխարհի յուրահատուկ ազգային պատկերը, և անեկդոտը կարելի է դիտարկել որպես միջանձնային հաղորդակցության միջոցներից մեկը:

Բանալի բառեր. երգիծական խոսույթ, անեկդոտ, ժանր, հումոր, կոմիկական, կարծրափայտ, «կենցաղային» անեկդոտ

Երգիծական խոսույթը դիտարկվում է որպես հաղորդակցային բարդ երևույթ, որը պատկերացում է տալիս հաղորդակցության մասնակիցների և նրանց բնութագրերի վերաբերյալ: Այն բնութագրվում է իրականության նկատմամբ առանձնահատուկ երգիծական վերաբերմունքով:¹

Երգիծական խոսույթի հիմնական ժանրը «կատակաբանությունն» է: Սովորաբար երգիծական հաղորդագրություն ուղարկողն ակնկալում է, որ խոսակիցը կճանաչի տվյալ խոսքային ժանրը, կառանձնացնի ակնկալվող տեղեկատվությունը և իր ըմբռնումը կդրսևորի ծիծաղով ու ժպիտով: Կոմիկականի, հետևաբար և հումորի հիմնական հատկանիշը ծիծաղն է, որը բնածին արձագանք է և իր հուզական երանգավորմամբ և առաջացման պատճառներով՝ բավականին բազմազան: Տեքստը հասկանալու համար հասցեատերը պետք է ծանոթ լինի այդ ժանրին: Ակնհայտ է, որ կատակը հազիվ թե համապատասխան ձևով ընկալվի ու

հասկացվի, եթե հասցեատերը պատկերացում չունի հասարակական կարծրատիպերի և տվյալ ժողովրդի մշակույթում ամրակայված ավանդույթների փոխադարձ սերտ կապի մասին:

Մարդիկ գիտեն հասարակական կարծրատիպերի, ավանդույթների փոխադարձ կապի մասին, որոնցից բխում է կատակը, և առանց որոնց այն չի ընկալվի /տե՛ս Шмелева, Шмелев, 1998/:

Հումորը, համարվելով խմբային նույնականացման միջոց, թույլ է տալիս կրճատել սոցիալական հեռավորությունը: Այն հաղորդակցության մասնակիցների կողմից իրականացվում է՝ համընդհանուր արժեքներին, կարծրատիպերին դիմելու հաշվին: Հումորն արտացոլում է մշակութային արժեքներ, կարծրատիպեր և նպաստում է ներխմբային համախմբվածությանը: Հումորի ընկալումը կախված է երեք գործոններից՝ հաղորդակցական իրավիճակից, հաղորդագրություն ուղարկողից և այն ստացողից:

Յու. Վ. Շչուրինան, դիտարկելով երգիծական խոսքային ժանրերը, նրանց մեջ առանձնացնում է *կատակը, անեկդոտը շփման կենցաղային մակարդակում, երգիծական ասացվածքը, երկխոսական մանրապատումը, մակագիրը (էպիգրամը)* /Шурина, 1999: 151/:² Յուրաքանչյուր կատակ և անեկդոտ հումորի, հեգնանքի կամ երգիծանքի ուղղվածություն ունի, սակայն, ի տարբերություն կատակի, հումորի, հեգնանքի և երգիծանքի, որոնք ասես ցրված են ամբողջ տեքստում, անեկդոտը ստեղծագործության կառուցվածքում պահպանում է ինքնուրույնությունը: Ավելին՝ անեկդոտը սահմանափակ ծավալով ամբողջական տեքստ (կամ տեքստի ինքնուրույն տարր) է՝ կոմիկական բովանդակությամբ /Савников, 1999: 23/:³ Կատակը ծնունդ է առնում համատեքստից, իսկ անեկդոտն ինքն է ստեղծում համատեքստ: Հետևաբար ո՛չ բովանդակությունը, ո՛չ սյուժեն, ո՛չ ուղղակի կամ քողարկված իմաստը չեն բնորոշում անեկդոտը որպես կոմիկականի հատուկ ձև, այլ պատասխան ռեակցիա, որը որոշվում է, առաջին հերթին, անեկդոտ պատմելու գործընթացի ներփակ լինելու ամբողջ համատեքստով:

Անեկդոտի նախապատմությունը հասնում է եվրոպական մշակույթի, բյուզանդական պատմության խորքերը, որտեղից էլ ծագել է այդ բառը՝ հունարեն *“anecdotos”* (ἀνεκδοτον)՝ *չտպված, չհրատարակված, հասարակությանն անհայտ ստեղծագործություն*, որն առաջին անգամ կիրառվել է լույս ընծայված հնագույն ձեռագրերի առնչությամբ /Пелтьцер, 1899/:⁴ Հետագայում անեկդոտը սկսեց նշանակել հեղինակների, առավելապես պատմաբանների կողմից չհիշատակված որևէ բնութագրական փաստ, դեպք: Կամենալով միմյանց զարմացնել իրենց քաջատեղյակությամբ՝ պատմաբանները ճոխացնում էին իրենց աշխատությունները տարբեր մանրամասներով, որոնք ոչ միայն ոչ մի առնչություն չունեին պատմու-

թյան հետ, այլև հաճախ երևակայության ոլորտից էին: Պատմական մանրամասներին համահավասար այդ եզրույթի ներքո սկսեցին ենթադրվել առհասարակ քիչ թե շատ հետաքրքիր առանձին փաստեր, գլխավորապես սրամիտ պատմություններ, որոնք ապշեցնում էին իրենց անսպասելիությամբ և թեթևությամբ: Անգլիական լեզվամշակույթում համանման հասկացությունը բնութագրվում է *joke, canned joke, funny story* բառամիավորներով: Գոյություն ունեն մի քանի հատուկ եզրույթներ, որոնք բնորոշում են “*joke*”-ի տարբեր տեսակները՝ *numskull tale, ethnic slurs*:⁵ Հայերենում բոլորն էլ (*anecdote, joke, canned joke, funny story, numskull tale, ethnic slurs*) կոչվում են *անեկդոտ*, որը նշանակում է կարճ, գվարճալի, սրամիտ պատմություն ծիծաղաշարժ կամ արտասովոր դեպքի մասին /Աղայան, 1976/: Ժամանակակից անեկդոտները պատմականորեն ծնունդ են առել նշանավոր և մեծ մարդկանց կյանքի ծիծաղաշարժ պատմություններից: Անեկդոտն իր հերոսներին անդադար հավասարեցնում է սովորական մարդկանց և զրկում նրանց վեհությունից:

Մի կողմից անեկդոտը պարզ, հաճախ նույնիսկ պարզունակ թվացող կարճ պատմություն է առօրյա կյանքի մասին, մյուս կողմից՝ աշխարհի առաջատար մարդաբանների, փիլիսոփաների, բանասերների և հոգեբանների մանրակրկիտ հետազոտությունների առարկա: Ժամանակակից անեկդոտները ներկայանում են որպես բազմակողմանի երևույթներ, որոնք լեզվաբանական, գրականագիտական, սոցիոլոգիական, մշակութաբանական, հոգեբանական և պատմաքաղաքական վերլուծությունների առարկա են դառնում /Терц, 1978; Дружинин, Савченко, 1996; Карасик, 1997; Шмелева, Шмелев, 2003/: Անեկդոտը ժանր է, որն առանձնակի կարևորություն ունի լեզվամշակույթն ուսումնասիրողների համար: Դրա առանձնահատկությունը պայմանավորված է երկու հանգամանքով: Առաջին՝ անեկդոտը գտնվում է խոսքային և գրական ժանրերի սահմանագծում, այսինքն՝ լինելով բանահյուսական ժանր՝ այն ոչ թե արհեստավարժ ստեղծագործողների, այլ շարքային մշակութակիրների հավաքական փորձն է: Երկրորդ՝ անեկդոտի տեքստերում իրացված աշխարհի պատկերին հատուկ է համընդհանրությունը, քանի որ անեկդոտն արտացոլում է հասարակության կեցության նշանակալի բոլոր կողմերը՝ կյանքը, մահը, առողջությունը և այլն:

Ի տարբերություն գրական անեկդոտի՝ «կենցաղային» անեկդոտը բացառապես խոսքային (այլ ոչ թե գրական) ժանր է: Պետք է տարանջատել անեկդոտ պատմելը՝ որպես բանավոր խոսքային երևույթ, և անեկդոտի տեքստը՝ այն, ինչ վերարտադրվում է տվյալ խոսքային ժանրը իրացնելիս: Երբ մարդը անեկդոտ է պատմում, ենթադրվում է, որ ինքն է հորինել այդ կատակը: Իհարկե, կարող է այնպես պատահել, որ մարդը կրկնի ուրիշի անեկդոտը՝ այն ներկայացնելով որպես իրենը:

Մինչդեռ անեկդոտը, եթե նույնիսկ մարդն ինքն է հորինել, նա պետք է պատմի որպես ուրիշներից լսած: Դրանով իսկ անեկդոտը բնութագրվում է վերարտադրելիությամբ. այն անեկդոտ պատմելու խոսքային ժանրում նոր չի ստեղծնվում, այլ վերարտադրվում է /Шмелева, Шмелев, 2002/: Այդ առումով անեկդոտ պատմելը որոշ չափով հիշեցնում է խոսքային այն ժանրերը, որոնցում օգտագործվում են կաղապարային բանաձևեր: Թեև պատմողն անեկդոտը մատուցում է որպես ուրիշներից լսած, նա միաժամանակ հույս ունի, որ այն լսարանին ծանոթ չէ, որ լսողները (ծայրահեղ դեպքում նրանց մի մասը) նախկինում այն չեն լսել: Այս առումով անեկդոտի տեքստը չի կարող դիտվել որպես լեզվակաղապար բառիս բուն իմաստով: Այն բնութագրվում է ոչ միայն վերարտադրելիությամբ, այլև խոսքային հաղորդակցության մասնակիցներին հայտնի լինելով: Եթե անեկդոտը, պարզվում է, ծանոթ է բոլոր լսողներին, ապա կարելի է համարել, որ անեկդոտ պատմելը կայացել է (և այդ իմաստով ժանրը չի խաթարվել), սակայն եղել է «անհաջող» /Шмелева, Шмелев, 1998/: Անեկդոտի տեքստի բազմակի վերարտադրելիությունը, որը նաև թույլ է տալիս որոշ չափով տարբերակային փոփոխություններ անել՝ կախված հասցեատիրոջից կամ հաղորդակցական իրավիճակից, մերձեցնում է անեկդոտը խոսքային այնպիսի ժանրերի, ինչպիսիք են՝ գրական անեկդոտն ու առակը: Սակայն այդ ժանրերը տարբերվում են գործող անձանց կազմով և նրանց ներկայացման ձևերով: Հայտնի քաղաքական գործիչները, մարզիկները և հեռուստահաղորդավարները մշտապես մեջբերում են անեկդոտներ, որը թույլ է տալիս խոսել անեկդոտների միջտեքստային ակտիվ կապի մասին:

Անեկդոտը ժողովրդական բանավոր ստեղծագործության հնագույն ժանր է: Անեկդոտի բնորոշ գծերից է անանուն լինելը, քանի որ երբեմն անեկդոտի հեղինակի անունը պարզվելու դեպքում անգամ, միևնույն է, չի փոխվում ժանրի բնույթը. չէ՞ որ յուրաքանչյուր մարդ դառնում է տվյալ հեղինակի համահեղինակը. նա իրավունք ունի պատմելու այդ անեկդոտը՝ յուրովի՝ փոփոխության ենթարկելով տեքստը: Անեկդոտում հեղինակային ամրագրված տեքստ գոյություն չունի, ինչպես ժողովրդական երգում է կամ հեքիաթում: Սակայն, ինչպես հեքիաթը, անեկդոտը մեծ թվով տարբերակներ ունի: Անեկդոտի և բանահյուսական ձևերի մյուս ընդհանուր գիծն այն է, որ այն խոսքային արվեստի ձևերի ստեղծագործական համադրության պտուղ է, քանի որ պատմողը ոչ միայն դրա խոսքային տեքստի համահեղինակն է, այլև յուրատեսակ դերասան /Каган, 1996/: Սա թույլ է տալիս անեկդոտը դիտարկել որպես բանահյուսության վերափոխված տեսակ: Գեղագիտական տեսանկյունից անեկդոտը պատկանում է կոմիկականի ոլորտին. դրա գեղարվեստական արժեքը որոշվում է ժպիտ կամ ծիծաղ առաջացնելու կարողությամբ:

Անեկդոտը, ինչպես և ցանկացած տեքստ, որը պատկանում է այս կամ այն ժանրին, օժտված է կառուցվածքով, ձևով ու բովանդակությամբ: Անեկդոտը կարելի է դասել նախադեպային տեքստերի շարքին, քանի որ դրանցում արտացոլվում են ոչ միայն զանազան կարծրատիպեր, այլև աշխարհի ազգային պատկերը: Կարծրատիպային հատկանիշների հարաբերակցությունն էլ հենց անեկդոտի ինքնատիպության վկայությունն է որպես խոսքային շփման ժանր, որպես խոսքի մշակույթի երևույթ:

Անեկդոտը իր ձևերի ողջ առատությամբ ու բազմազանությամբ հանդերձ՝ ունի ժանրի անփոփոխ կառուցվածք, որը թույլ է տալիս այն տարբերել խոսքարվեստի ժանրային մյուս կազմավորումներից, իսկ դրա շրջանակներում՝ լավ անեկդոտը միջակից կամ՝ վատից: Առաջին հերթին՝ դա հակիրճությունն է: Որքան կարճ է անեկդոտը, այնքան ավելի է համապատասխանում ժանրային բնութագրին: Բացի այդ՝ անեկդոտի սյուժետային կառուցվածքը սովորաբար հնարավորինս հստակ է: Այն ենթադրում է ինտրիգի առաջադրում, անկանխատեսելի ավարտով գործողության ծավալում, անսպասելի հանգուցալուծում: Այսպիսով, անեկդոտի տեքստը, ինչպես նախնական բանավոր, այնպես էլ հաջորդող գրավոր ձևով, գրեթե միշտ կառուցվում է երկբաղադրիչ սկզբունքով՝ ունի նախադրություն և հանգուցալուծում, կամ սկիզբ և ավարտ: Սկիզբը լսողին ծանոթացնում է բովանդակությանը, թեմային, ինտրիգին, ստեղծում սպասման լարվածություն: Միևնույն ժամանակ, անեկդոտի հանգուցալուծումը, անկախ ամբողջ տեքստի ծավալից, միշտ պետք է լինի անսպասելի, հաճախ տարօրինակ, որն էլ սովորաբար անեկդոտը դարձնում է ծիծաղելի: Այսպիսով՝ անեկդոտի ժանրային էությունը հանգեցնում է կարճ պատումի անսպասելի սրամիտ ավարտին: Պատումն ինքը կարող է ունենալ ցանկացած խոսքային կառուցվածք: Սակայն իրագործվում է որպես սրամիտ խաղ: Անեկդոտի էությունը կարելի է հանգեցնել համատեքստի անսպասելի փոխարինմանը, որը ոչ խոսքային իրավիճակի լարվածությունը հանում է խոսքային եղանակով:

Էսպես կարևոր է նաև անեկդոտի ժանրային սահմանների որոշարկումը: Ակներև է, որ անեկդոտը կարող է ծնունդ առնել ցանկացած բանահյուսական-գրական ժանրից կամ, ընդհակառակը, փոխակերպվել գեղարվեստական ցանկացած ժանրի, որում կոմիկականի էական տարր է բառախաղը կամ իրադրային խաղը: Այլ կերպ ասած՝ անեկդոտը կարող է կիրառել ցանկացած ժանրային ձև՝ դրա հետ մեկտեղ մնալով անեկդոտ: Հատկապես դժվար է հասկանալ, թե անեկդոտի բանահյուսական ժանրերը ինչպես են գոյատևում ժամանակակից զանգվածային հասարակության պարագայում և համագործակցում արվեստի, քաղաքականության, գաղափարախոսության, առօրեականության հետ: Կյան-

քի ու անեկդոտի միջև տարբերությունն ահռելի է, և դրանք իրար խառնելն անհնարին է: Թերևս այդ է պատճառը, որ այն ընկալվում է որպես նորմից շեղում: Որքան մեծ է անեկդոտի և կյանքի միջև եղած տարբերությունը, այնքան ավելի հավանական է, որ անեկդոտը կապրի և կզարգանա /Карасик, 2002/: Անեկդոտը նման է ոչինչ չպարտավորեցնող կատակին և բառախաղին, որոնց նշանակությունը (առերևույթ) զուտ գեղագիտական է. ցրել առօրյա տաղտկալի միօրինակությունը կյանքի անսովոր ինչ-որ մանրամասների սրամիտ նկարագրությունով: Ստեղծագործության այս ձևերում կարևոր է նաև այն, որ հեղինակի ինքնությունն այստեղ էական չէ, այն ասես պարտադիր չէ, քանի որ ի սկզբանե անեկդոտի կամ կատակի ժանրը իր նկատմամբ լուրջ վերաբերմունք չի ենթադրում: Այն էական նշանակություն չունի, այն հպանցիկ անշահախնդիր զվարճախաղ է, որը ոչ մի նպատակ չի հետապնդում, որպես պարզև բավական է նույնիսկ թեթև ժպիտը /Шмелева, Шмелев, 2002/:

Անշուշտ, անեկդոտներից շատերը կարող են ունենալ հասարակության լայն խավերի համընդհանուր հասցեատեր, սակայն կան նաև անեկդոտներ, որոնք նախատեսված են որոշակի լսողի համար:

Հաշվի առնելով անեկդոտների թեմատիկան՝ դրանք կարելի է հանդիպադրել «աբսուրդային և իրական» հատկանիշներով:⁶ Աբսուրդայինը՝ այսինքն՝ անհեթեթը, անմիտը, հատուկ իրավիճակի հատկանիշ է, երբ ինչ-որ բան հակասում է առողջ բանականությանը, կենսափորձին, տրամաբանությանը, սակայն, դրանով հանդերձ՝ համարվում է հավանական կամ իրականում գոյություն ունեցող: Կոմիկական անհեթեթության յուրահատկությունն այն է, որ չնայած իրավիճակի անհեթեթությանը, այն չի «դիպչում» հասցեատիրոջը:

Անեկդոտը կարող է լինել հաջող կամ անհաջող, և դա մեծապես պայմանավորված է մեկնաբանողի ճաշակով ու արվեստով: Անեկդոտը չի միջամտում իրադարձությունների իրական ընթացքին, թեև խաղարկում է դրանք առանձին դրվագներով: Անեկդոտը ներքաշում է կյանքի խառնաշփոթ կողմերը, որոնք առաջանում են դրա բնական ընթացքի խաթարման հետևանքով: Այն ի ցույց է դնում ամենքին անսովոր մի դրվագ՝ առաջարկելով դա համարել սովորական: Այսինքն՝ անեկդոտը մեր իսկ հարաբերությունների, հակումների և թերությունների, մեր ամբողջ խայտաբղետ ու բազմազան կյանքի, կարծրատիպերի արտացոլումն է /Санников, 1999/:

Բոլոր անեկդոտները կարելի է դասակարգել տարբեր չափորոշիչների հիման վրա՝ առավել հաճախադեպ հատկանիշներն են թեմատիկան և աղբյուրը: Առանձնացվում են կենցաղային, քաղաքական, առողջապահական, բանակային, թատերական անեկդոտներ, հարբեցողների, անհավատարիմ ամուսինների, տարբեր ազգությունների և սոցիալական

խմբերի ներկայացուցիչների մասին անեկդոտներ:

«Կենցաղային» անեկդոտները գոյատևում են տասնամյակներ, հարյուրամյակներ, անգամ հազարամյակներ շարունակ և մի ժողովրդից փոխանցվում են մյուսին: Հին և նոր, կենսունակ, հավերժափոփոխ և նորացվող անեկդոտներ հավաքելը երբեք չի կարող ավարտված համարվել: «Կենցաղային» անեկդոտը դիտարկում է փաստերը, կարծրատիպերը առօրյա կյանքի կտրվածքով, որտեղ ամեն ինչ անդադար փոփոխվում է: Անեկդոտը փաստերն արժեքների չի վերածում, քանի որ այն պատմում են միայն ծիծաղեցնելու համար: Անեկդոտի գլխավոր խնդիրը ծիծաղն է և պատճառած առանձնահատուկ հաճույքը և ոչ թե նրա ճշմարիտ լինելը: Անեկդոտի համար ծիծաղը գրավական է, որը հաստատում է դրա հետագա կյանքի իրավունքը:

«Կենցաղային» անեկդոտներում ծաղրի են ենթարկվում մարդկային թուլությունները՝ հիմարությունը, ժլատությունը, սնափառությունը, զվարճալի ձևով են ներկայացվում ընտանեկան բախումները և մարդկային հարաբերությունները: Անեկդոտի արտահայտչաձևերն անսահմանորեն բազմազան են: Դա կարող է լինել մեկ արտահայտություն, կարող է լինել երկխոսություն, հարց ու պատասխան, սակայն հաճախ դա բառախաղ է:

Այսպիսով՝ անեկդոտը ոչ միայն երգիծական տեքստ է, այլև ժանրային նախադեպային տեքստ, որն ունի յուրօրինակ կառուցվածք և երգիծական տպավորության իրացման զանազան ձևեր: Անեկդոտները տեքստեր են, որոնք խտացնում են հանրամշակութային կարծրատիպերը և կենցաղային գնահատողականությունը:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Գոյություն ունեն երգիծական խոսույթի բնութագրական հետևյալ հատկանիշները.

- արդիական հասկացույթները մեղմ ձևով վերաիմաստավորելու և տարածությունը կրճատելու ձգտումը,
- ծիծաղաշարժ վարքի որոշակի ձևանմուշների առկայությունը, որոնք ընդունված են տվյալ լեզվամշակույթում,
- շփման մասնակիցների՝ լուրջ զրույցից խուսափելու հաղորդակցային մտադրությունը /Карасик, 2002: 252/:

2. Դ. Բոքսերն ու Ֆ. Կորտես-Կոնդեն առանձնացնում են կենցաղային հումորի երեք տեսակ՝ *teasing, joking about an absent other, self-denigrating joking* /Boxer, Cortes-Conde, 1997/:

3. Անեկդոտի՝ որպես մշակութային բացառիկ երևույթի առանձնահատկություններից կարելի է նշել հետևյալները.

- անեկդոտը շատ տարողունակ ձևով արտացոլում է իր էությունը, որի շնորհիվ էլ չի պահանջում իմացական մեծ լարվածություն,
- անեկդոտը (մասնավորապես գեներացիային թեմատիկայով) ներկայացվում է խոսակցական, կենցաղային լեզվով, որի շնորհիվ հասկանալի է դառնում տարբեր սոցիալական խավերի և խմբերի համար,
- անեկդոտի շնորհիվ ծիծաղի առարկան պարզեցվում է, դառնում ավելի հասկանալի, մատչելի, բացատրելի, որը մի կողմից վերացնում է լարվածությունը առարկայի նկատմամբ, իսկ մյուս կողմից՝ անկասկած ամրապնդում գոյություն ունեցող կարծրատիպը,
- անեկդոտն առաջ է բերում հաճելի հուզական արձագանք՝ ծիծաղ, որով էլ բացատրվում է դրա գոյության երկարատևությունը,
- անկախ տարիքից, սոցիալական կարգավիճակից, սեռական պատկանելությունից՝ յուրաքանչյուր մարդ իր և հակառակ սեռի հարաբերություններում այսպես թե այնպես ներգրավված է, հետևաբար տղամարդկանց և կանանց կենսագործունեության տարբեր կողմերի մասին անեկդոտները նրա համար արդիական կմնան:

4. XX դարի ընթացքում ի հայտ եկան «անեկդոտ» եզրույթի տարբեր ընկալումներ: Համաձայն պարզ ձևերի հանրագիտարանի՝ անեկդոտը “*anecdote*” կարճ, հաճախ բարոյախրատական պատմություն է նշանավոր մարդկանց մասին և ներկայացնում է անեկդոտի հերոսին որպես որոշակի հանրային խմբի կամ ժամանակաշրջանի ներկայացուցիչ /Koch, 1994: 123-131/: Իսկ ըստ գրականագիտական համառոտ հանրագիտարանի՝ անեկդոտ ասելով ենթադրվում է բազմաբովանդակ բանավոր ոչ մեծ կատակապատում՝ անսպասելի ու սրամիտ վերջաբանով /Краткая литературная энциклопедия, 1962-1978/: Անեկդոտը նաև սահմանում են որպես անսպասելի սրամիտ վերջաբանով պատմություն, որտեղ մշտապես գործող անծինք բոլոր լեզվակիրներին քաջաձանոթ կերպարներ են /Шмелева, Шмелев, 2003: 23-30/:

5. “*Numskull tale*” եզրույթը համապատասխանում է ճանապարհորդների մասին պատմություններին: Անգլալեզու գրականության մեջ այն նաև հաճախ կիրառվում է «ազգային» անեկդոտները հետազոտելիս, այսպես օրինակ՝ լեհերը ամերիկյան անեկդոտներում: Իսկ “*ethnic slurs*” հոմանիշ եզրույթով նշվում են ինչպես տվյալ մշակութային խմբում գոյություն ունեցող կարծրատիպերը, որոնց քաջաձանոթ են մշակութային այդ խմբի բոլոր անդամները, այնպես էլ տեքստերը, որոնցում այդ կարծրատիպերը կիրառվում են, ինչպես օրինակ՝ ամերիկացիների պատկերացումներում լեհերը կեղտոտ և հիմար ազգ են /Санников, 1999: 427/:

6. Անեկդոտները կարող են նաև դասակարգվել. 1) ըստ խեղկատակային, կատակային, կիսալուրջ տոնայնության հատկանիշների հա-

րաբերակցության, 2) ըստ բարեկամասիրական, բարեհաճ, անբարեհաճ, թշնամական վերաբերմունքի հատկանիշների հարաբերակցության, 3) ըստ անեկդոտի հիմքում ընկած հիմնախնդրային իրավիճակի բնույթի, 4) ըստ անեկդոտի գլխավոր գործող անձի նկատմամբ պատմողի և լսողի վերաբերմունքի, 5) ըստ խոսույթի մասնակիցների սոցիալական տիպի, որին ուղղված է տվյալ անեկդոտը /Карасик, 1997/:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Աղայան Է.Բ. Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Երևան, 1976:
2. Boxer D., Cortes-Conde F. From Bonding to Biting: Conversational Joking and Identity Display // *Journal of Pragmatics*. New York: John Wiley & Sons, 1997, № 27.
3. Koch W. A. Simple Forms: an encyclopaedia of simple text-types in lore and literature. Bochum: Universitätsverlag Dr. Norbert Brockmeyer, 1994.
4. Дружинин В.Н., Савченко И.А. Анекдот как зеркало русской семьи // *Психологическое обозрение*. М., 1996, № 1 (2).
5. Краткая литературная энциклопедия /Гл. ред. А. А. Сурков/. В 9 т. М.: Сов. энцикл., 1962 - 1978.
6. Карасик В.И. Культурные доминанты в языке // *Языковая личность: культурные концепты*. Волгоград – Архангельск, 1996.
7. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002.
8. Карасик В.И. Анекдот как предмет лингвистического изучения // *Жанры речи*. Саратов: Изд-во ГосУНЦ “Колледж”, 1997.
9. Пельтцер А. П. Происхождение анекдотов // *Сб. Харьк. ист.-фил. об-ва*, т.11. Харьков, 1899.
10. Санников В.З. Русский язык в зеркале языковой игры. М.: Языки русской культуры, 1999.
11. Терц А. Анекдот в анекдоте // *Синтаксис*, № 1. Париж, 1978.
12. Шмелева Е.Я., Шмелев А.Д. Фоновые знания в русском анекдоте // *Доклады международной конференции “Диалог”*. М., 2003.
13. Шмелева Е.Я., Шмелев А.Д. Русский анекдот. Текст и речевой жанр. М.: Языки славянской культуры, 2002.
14. Шмелева Е.Я., Шмелев А.Д. Рассказывание анекдота как жанр современной русской устной речи // *Труды Международного семинара “Диалог 98” по компьютерной лингвистике и ее приложениям*, т. 1. Казань, 1998.
15. Щурина Ю.В. Речевые жанры комического // *Жанры речи*. Саратов: Изд-во ГосУНЦ “Колледж”, 1999, вып. 2.

А. КНЯЗЯН – *Жанровые особенности юмористического дискурса.* – В данной статье рассматривается жанр анекдота, представляющий особый интерес для коммуникативной лингвистики как источник исследования моделей коммуникативного поведения, который позволяет выявить социокультурные стереотипы. Анекдот является не просто юмористическим текстом, но и жанровым прецедентным текстом, обладающим своеобразной структурой и различными способами реализации комического эффекта.

Ключевые слова: юмористический дискурс, анекдот, жанр, юмор, комический, стереотип, «бытовой» анекдот

A. KNYAZYAN – *Genre features of humorous discourse.* – The paper discusses the genre of anecdote, which is of particular interest to communicative linguistics as a special source for the study of models of communicative behaviour, which makes it possible to identify sociocultural stereotypes. An anecdote is not just a humorous text, but also a precedent text with a peculiar structure and various ways of implementing a comic effect.

Key words: humorous discourse, anecdote, genre, humour, comic, stereotype, “everyday” anecdote

Received: 10.03.2022

Revised: 25.04.2022

Accepted: 17.06.2022